

Keyif, Günah ve Suç Arasında Osmanlı'da Meyhaneler ve Müdavimleri

Yazar: İhsan Erdinçli

Yayın Evi: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2021, ss. 554

ISBN: 978-975-333-386-3

Rumeysa Dobra¹

Osmanlı toplumsal tarihi, eğlence ve içki kültürü üzerinde araştırmalarını sürdüren Dr. İhsan Erdinçli'nin eseri, Yenileşme Dönemi İstanbul'unda Meyhaneler ve Meyhanecilik (1826-1908) başlıklı doktora tezinin düzenlenmiş, gözden geçirilmiş halidir.¹ Çalışmada içkinin, meyhanenin, meyhaneciliğin ve meyhanecilerin müdavimlerinin geçirdiği değişim, kronolojik bir sırayla incelenmiştir. Erdinçli, eserinde ileri sürdüğü argümanları yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve I. Meşrutiyet'in ilanı sürecindeki gelişmeleri merkeze alarak değerlendirmektedir. Lisans tez döneminden itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda içki kültürü üzerine araştırmalar yapan Erdinçli, eserin yazılış hikayesini de bu uzun ilgisi ile açıklamaktadır. Kitap, eğlence kültürüyle ilgili olduğu kadar Osmanlı dönemi toplumsal değişim, şehir, hukuk ve idare tarihi çalışmaları için de başvurulacak bir kaynak niteliğindedir.

Giriş bölümünde içkilerin tarihteki yeri farklı zaman ve mekan örnekleri üzerinden anlatılmıştır. Erdinçli'nin giriş bölümünde odaklandığı bir diğer konu çalışmanın yöntemi, sınırları ve kaynaklarıdır. Ayrıca yazar bu bölümde konunun İslamiyet ile ilişkilendirilen özel durumuna dikkat çekerek eserin hassas bir konuyu odağa aldığı altını çizmektedir. Erdinçli araştırmasında, etnik ve kültürel çeşitliliği tüm renkleriyle yansıtabilecek bir yapıya sahip olması ve kaynaklar açısından oldukça zengin bilgiler sunması nedeniyle Osmanlı İstanbul'unu çalışma bölgesi olarak tercih etmiştir. İstanbul ifadesinin Osmanlı Devleti'nde Tarihi Yarımada'ya (Suriçi) karşılık geldiğini ifade eden Erdinçli, Bilâd-ı Selâse'yi (Galata, Eyüp, Üsküdar) de çalışmasının kapsamına dahil etmektedir. Çalışmanın zaman aralığı ise Yeniçeri

¹Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, Türkiye, rumeysadobra@gmail.com, ORCID ID: 0009-0000-3090-6143

Received: 25 March 2024, **Accepted:** 30 April 2024, **Online:** 30 April 2024

Cite as: Dobra, R. (2024). [Kitap değerlendirmesi *Keyif, Günah ve Suç Arasında Osmanlı'da Meyhaneler ve Müdavimleri*, İ. Erdinçli]. *Universal Journal of History and Culture*, 6(1), 101-104. <https://doi.org/10.52613/ujhc.1458811>

¹ Erdinçli, İhsan, *Keyif - Günah ve Suç Arasında Osmanlı'da Meyhaneler ve Müdavimleri* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2021).

Ocağı'nın kaldırılmasından II. Meşrutiyete kadar olan döneme karşılık gelmektedir.

Erdinçli, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gayrimüslim unsurlar başta olmak üzere içki tüketen kişileri, meyhaneleri ve bir meslek kolu olarak meyhaneciliği, yenileşme sürecinde yaşanan değişim merkezinde ortaya koymaktadır. Kitap, giriş ve sonuç hariç dört bölümden oluşmaktadır. Erdinçli, eserin girişinde keyif verici içeceklerin nasıl ortaya çıkıp yaygınlaştığı, toplumsal hayattaki rolü, iktidarlar açısından nasıl bir tehlike unsuruna dönüştüğü, içki kullanımında anlayış ve geleneğin nasıl değişime uğradığı sorularına cevap aramıştır.

“İstanbul'da İçki Tüketiminin ve Meyhanelerin Arka Planı” başlığını taşıyan ilk bölümde, Osmanlı İstanbul'unda meyhanelerin ve bir meslek kolu olarak meyhaneciliğin ortaya çıkışı ele alınmaktadır. Yazarın bu bölümde odağa aldığı konu meyhanelerin mekânsal ve mesleki gelişmesine etki eden hukuki yapıdır. Bu bağlamda Osmanlı'nın ilk Türk devletlerinden ve fetih öncesi İstanbul'dan devraldığı miras üzerinden meyhanelerin durumu etraflıca incelenmiştir. Ancak yazarın bu bölümdeki anlatısı Uygurlar'dan Antik Yunan'a kadar geniş yelpazede örnekleri barındırmaktadır. Bu sebeple yazarın anlatısı metnin akışını etkileyecek şekilde ana konudan uzaklaşmasıyla dikkat çekmektedir.² Erdinçli'nin bu bölümde cevap aradığı önemli sorulardan biri, meyhanecilerin hangi tarihten itibaren lonca etrafında teşkilatlandıklarıdır. Yazar, III. Murad döneminde 1582'de düzenlenen sünnet düğününde meyhanecilerin de padişahın huzuruna çıktığını gösteren bir belgeyi referans alarak sorusuna cevap bulmuştur. Ayrıca eserde meyhaneler gedikli, koltuk ve ayaklı meyhaneler şeklinde üç kategoriye ayrılmış ve özellikle gedikli meyhanelere dikkat çekilmiştir.

“Sınırlar, İhlaller ve Cezalar” isimli ikinci bölümde devlet ve toplumun meyhanelerle ilişkisi, hukuki sınırların ihlali ve cezalar değerlendirilmiştir. Erdinçli, bu bölümde mevcut yapıyı kendi deyimiyile “klasik müdahale sistemi” olarak tanımlamıştır. Eserde, devletin içki tüketimine, meyhanelere ve meyhanecilere yönelik yaklaşımı toplum düzeni ve asayiş kaygısı merkezli ortaya koyulmuştur. Yazar, Osmanlı İmparatorluğu'nda gayrimüslimlerin alkol üretimi, tüketimi ve ticaretine ilişkin vergiler ile devlet tarafından verilen hukuki hakları incelemektedir. Neticede devletin, alkol üretimi ve tüketimi üzerindeki denetimi arttırdığı sonucuna varılmaktadır. Erdinçli, başlangıçta meyhane müdavimlerini genellikle işsiz, bekâr ve alt sınıfa mensup bireyler olarak tanımlarken, ilerleyen bölümlerde şairler, yeniçeriler ve gençler gibi çeşitli mesleki ve sosyal sınıflardan insanların da meyhanelere ilgisini ortaya koymaktadır. Yazar, devletin içki üzerindeki yasaklarının, merak ve yasa dışı tüketimi artırarak içki tüketimini beslediğine dair kanıtlar sunar ve IV. Murad döneminde yaşamış içki müptelası Bekri Mustafa üzerinden yasakların nasıl

² Erdinçli, *Osmanlı'da Meyhaneler*, 52-67.

delindiğine örnek verir. Eserde içki ile ilgili yasal ihlallerin çoğunlukla devlet merkezine gelen yerleşik olmayan nüfustan kaynaklandığına ve verilen cezalarda bir tutarlılık olmadığına dikkat çeker.

Üçüncü bölümde “Değişim Çağında Meyhaneler, Müptelalar ve Denetim Mekanizmaları” çerçevesinde İstanbul'da meyhaneler ve meyhaneciliğin değişim süreçlerine değiniliyor. Erdinçli, bu bölümde devletin meyhaneleri ve toplumu denetleme biçimlerinde yaşanan değişimleri ele alıyor. Bu değişimin meyhanelerin fiziki ve mimari özelliklerine nasıl yansıdığını da bu bölümde değerlendiren Erdinçli, son olarak meyhanelerin İstanbul'daki coğrafi dağılımını grafikler ve harita üzerinden okuyuculara sunuyor. Osmanlı döneminde devletin içki politikaları ve müdahale yöntemlerinde yaşanan evrimi ele alan Erdinçli, bu değişimi “modern müdahale biçimi” olarak tanımlıyor. Yazar, devletin görünmez bir otorite olarak müdavimleriyle beraber mekanları gözetlediğine ve devletin bu husustaki cezaları münferit olarak uygulama eğiliminde olduğuna dikkat çekmektedir.

”Yenileşme Dönemi İstanbul’unda Meyhanecilik: Kurallar, İhlaller ve Rekabet” başlıklı son bölümde, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sonrası yaşanan hukuki dönüşümlerin, meyhanecilik mesleğinin yapısını, hukuki şartlarını, toplum düzeniyle olan ilişkisini nasıl etkilediği incelenmektedir. Çalışma, söz konusu dönemdeki yenileşme politikalarının meyhanecilik üzerinde önemli etkiler yarattığını gösteriyor. Erdinçli, bu teorik çerçevenin pratikteki uygulamalarını çeşitli örneklerle aydınlatarak, sistemin gerçekte nasıl işlediği sorusuna yanıt aramaktadır.

Devletin meyhanelere, meyhaneciliğe ve içki içenlere yönelik yaklaşımında meydana gelen değişimi ortaya koymayı amaçlayan Erdinçli'nin temel tezi, Osmanlı İmparatorluğu'nun içki ile meyhanelere yönelik yaklaşımın asayiş ve düzen merkezli olduğu, başkentte içki tüketimini kökten yasaklamaya dönük bir politika gütmeyeceğidir. Ayrıca imparatorluğun meyhanelere ve içki içenlere yönelik yaklaşımının tarihsel süreçte değişip değişmediğini sorgulayan yazar, yaşanan “yenileşme” sürecinin içki tüketen tebaanın ve tüketim mekânlarının denetim biçimini de dönüştürdüğünü iddia etmektedir. Bu iddiası doğrultusunda Erdinçli, meyhaneciliğin ve içki tüketen Müslümanların Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla değişimden ne yönde etkilendiğini açığa çıkartıyor. Yazar bu değişiklik sonucunda, özellikle devlet adamları ve üst sınıfa mensup Müslümanların, gizlenme ihtiyacı duymaksızın içki tüketmeye ve meyhanelere gitmeye başladıklarının gözlemlendiğine dikkat çekmiştir. Aynı zamanda yenileşme tecrübesiyle beraber içki tüketenlere yönelik bedensel cezaların da azalmasına sebep olduğu ortaya konulmaktadır.

Erdinçli'nin bu kapsamlı çalışması, Osmanlı'da içki tüketimi ve meyhaneler üzerine yapılan akademik çalışmalar arasında, önemli bir yere sahiptir. Yazar, eserinde zaman zaman genel, zaman zaman da detaylı bakış açılarından incelemeler yaparak, belirlediği amaç doğrultusunda argümanlarını destekleyecek nokta-

larda yeterli ampirik veri sunmuştur. Araştırmasının sonuçları, başlangıç kabullerini destekler nitelikte olup, aynı zamanda yeni araştırmalara yön vermesi bakımından önem arz etmektedir.

Erdinçli çalışmasını şer'iyye sicilleri ve muhtelif arşiv vesikalarına dayandırmaktadır. Ayrıca seyahatnameler, vakayinameler, hatıratlar, romanlar gibi kaynak eserlerden ve telif eserlerden de istifade etmiştir. Erdinçli, bilhassa seyahatnamelerden eserini canlandırarak ve gerçek insan hikayeleriyle zenginleştirecek şekilde yararlanmıştır. Yazar metnini, eserinde yer verdiği üzere Osmanlılarda içki tüketimini ve meyhaneleri konu alan ve henüz sınırlı denebilecek literatürle de tartışarak kurmuştur.

Son olarak yazarın bu alanda çalışma yapacak müstakbel araştırmacılara önerileri dikkate değerdir. Devletteki yenileşme deneyiminin lonca esnafını nasıl etkilediği, yenileşme hareketleriyle beraber yaşanan değişimin geleneksel yasak algısını nasıl değiştirdiği ve bu değişimle beraber Müslümanların gündelik hayatlarında ne tür değişiklikler olduğu bu önerilerin başında gelmektedir.